

«Адвокат може піаритися, але без шкоди клієнтові»

Образ сучасного українського адвоката стає сьогодні дедалі більш контроверсійним. Між тим, цей образ, який формує чи знаний адвокат, як-от сьогоднішній наш гість, чи адвокат у кожному місті та містечку України, не втрачає сутнісних рис. А по суті адвокати здійснюють незалежний нагляд за законністю діяльності як держави, так і, нерідко, своїх клієнтів. Крім того, вони, особливо судові адвокати в кримінальному судочинстві, є своєрідною швидкою правовою допомогою. Часом – допомогою останньої надії. Часто найбільш кваліфіковану та ефективну допомогу можуть надати ті судові адвокати, які колись були слідчими. Один із них – наш нинішній гість – відомий український адвокат Віктор Чевгуз, за плечима якого 33 роки досвіду як слідчого, так і адвоката. Зокрема в таких гучних справах і процесах, як справа про загибель Леоніда Бикова, справа Гонгадзе, справа Лазаренка, справа про дніпропетровських маніяків.

Розмовляв Славик Бігун
vsbihun@yur-gazeta.com
«ЮрСлава»

ПРО ПРАВДУ І ТАБУ

■ **Пане Чевгуз, ви, як адвокат, бажаєте знати правду про те, що зробив клієнт?**

– Знаєте, коли укладаємо договір, перше, що я кажу клієнтові: «Ви повинні мені розповісти, що трапилося насправді».

■ **Ви вважаєте це правильним?**

– Так. У мене були справи, в яких обвинувачений намагався мені брехати, казати «я не вбивав», «я там того не робив». Я ж йому відповідаю: «якщо потрібно буде щось сказати (неправду, наприклад), то це має базуватися на досвіді слідчої практики, знанні законодавства, матеріалів справи. Якщо ж ти зараз скажеш одне, а в матеріалах справи буде інше, то суддя і прокурор це помітять».

■ **Яке табу адвоката, зокрема в надзвичайно резонансних справах?**

– Адвокат у будь-яких справах повинен захищати клієнта лише законними способами. Тобто сам не порушувати закон. Так, наприклад, я можу сказати клієнту: доказів нема, ти можеш не визнавати провини, але це та позиція, яку ми виробили. Однак неприпустимо підмовляти свідка відмовлятися від дачі показань, говорити «давай комуся дамо хабара», тобто самому здійснювати злочин. Адвокат не повинен опускатися до рівня злочинця. Людина здійснила злочин, я повинен її захищати законними методами.

■ **Часто адвокати надають клієнтам не лише правову допомогу?**

– Неприпустимо (як деякі адвокати це роблять) йти в тюрму, нести заборонені речі, наркотики, спиртне, гроші. Тобто ти, як адвокат, маєш бути вищим за це. Щоб підзахисний не сказав, що ти сам такий. Мене теж просять: «Степановичу, принеси мені гроші, 300 доларів: 200 – мої, 100 – ваші». Я відмовляюся. Аскільки адвокатів вловлять зі спиртом, із грошми, з наркотиками... Ось цього не повинен робити адвокат.

■ **Часом адвокати обіцяють нерéalне...**

– Адвокат не повинен обманювати. Деякі адвокати працюють так, наче вони працюють на пресу. Не може адвокат (порівнюємо його з лікарем) давати хворому отруту. Тобто адвокат може піарити себе, це – його проблема, але без шкоди клієнтові.

Прохаючи клієнта говорити правду, він і сам має говорити правду, хай яка вона гірка. Говорити правду про можливий вирок, строк. А то деякі адвокати беруть гроші у батьків, а потім, коли оголошено вирок, через двір суду, чорний хід тікають і ховаються, вимикають мобільні.

■ **А вас у вашій практиці не спонукало до порушення закону?**

– Так, траплялося, коли я працював слідчим. Свого часу я, тоді старший лейтенант, розслідував загибель Леоніда Бикова.

називалося внутрішня правосвідомість.

■ **І що далі?**

– ...То ми написали, що питання про притягнення до відповідальності другої людини буде вирішено після проведення експертизи. Я провів експертизу, справу припинив. Приходить водій, вручаю йому посвідчення водія і кажу: «я щодо тебе справу припинив, розпишися, що ти отримав права і ознайомлений». А він з дружиною приїхав. Вона сидить у коридорі із наплічником із готовими для чоловіка реча-

«Я більше від засуджених отримував вдячності як слідчий, аніж як адвокат – від клієнтів»

Мене примушували заарештувати молодого хлопця, який, я вважав, ні в чому не був винен. Мені казали: ти без погонів залишишся. А я знав, Биков винен на 100%. Відтак підшив матеріали і начальнику про це кажу. А той мені: «там відділ обкому партії порушує питання про те, чому водій не заарештований». Я ж відповідаю: «він не винен», а начальник мені: «ти нікому не кажи про це вголос», а потім: «ну, тоді пи-

Цікавий факт

Якщо підзахисний скоїв злочин, його покарає суд, слідчий не має права карати

ши, що зіткнення було обопільне, підготуй аналітичну довідку і відзнач, коли цей водій буде засуджений». Я ж у відповідь сказав, що не можу цього зробити і відмовлюся від розслідування справи. Якщо моя думка не збігається з думкою прокурора, я повинен відмовитися від розслідування цієї справи. Це

«Шкода людей, адже кримінальне судочинство здійснюється із обвинувальним уклоном»

цівниками.

■ **Чого вони вас учили?**

– Вони казали: «Найбільше слідчі повинні боятися брати хабара. В тюрму посадять, будете сидіти і вам не вистачить ніяких грошей потім. Це – перше. Друге – не порушуйте закон і запам'ятайте, що ви працюєте для людей».

От ми, слідчі, здавалося б, маємо право затримати, заарештувати, пред'явити обвинувачення, зробити обшук. А вони нас вчать – працюйте для людей. А ми питаємо: «як це ми повинні працювати для людей»? А вони кажуть: «у вас має бути перша версія, що ця людина невинна; от якщо ви не зможете довести, що він не винен, тоді ви шодо нього... А як це на практиці?».

Пригадую, як тепер, наш викладач професор Козирський в 1972 році розповідав: «Ось він прийшов, не визнає вину, ви йому кажете: «Іванове, я тобі вірю, що ти цієї крадіжки, вбивства не вчиняв, я тобі допоможу. Давай зараз спробуємо довести, що ти не винен, але є й паралельна версія, що ти винен. Давай доведемо. Ти кажеш, що ти крадіжку не вчиняв, поясни відбитки пальців на місці? Ти кажеш, що ти не робив, чому тебе дома виявлено крадене? Чому співучасник на тебе вказує і коли він це робить, ну, немає куди діватися». От тоді й притягай. Тобто перша версія завжди, що він не винен і тоді подивитися, як ставляться до вас. Я спочатку думав, що це блеф, а коли почав працювати слідчим, так це й робив...»

■ **А ви зводили їх до компромісу, торгувалися з ними?**

– Я кажу підозрюваному (це я з ним один на один говорю, він без адвоката; то це зараз адвокат допускається із моменту затримання, пред'явлення обвинувачення, тоді ж – з моменту закінчення слідства): «послухай, якщо ти будеш ось так себе вести, у тебе може бути така кваліфікація». Я на якийсь епізод можу заплосити очі. Нас вчили так: якщо є 10 епізодів – можете прибрати 5, зате 5 мають бути залізними, він такий же строк отримає. Тоді суд буде бачити, що всі епізоди доведено. Якщо ж буде хоча б один епізод не доведено, то суддя послухає, скаже: «овва», і по всіх епізодах буде недовіра. Якщо у вас 10 підозрюваних, нап'ятьох є докази, нап'ятьох нема. То їх приборять. Був колись такий вислів: краще нехай 9 винних гуляє на свободі, ніж 1 невинний сидить у тюрмі...

ЕТИКА ТА ДИЛЕМИ АДВОКАТА

■ **Пане Чевгуз, ви захищаєте тих, кого потім визнають вбивцями, винниками. У вас є свої етичні застереження?**

– Щодо вбивств, то треба ска-

зати, що «нормальних вбивств» не буває. Вбивства бувають різні... Я порівнюю себе із лікарем «швидкої». Приїздить лікар «швидкої», бачить п'яницю, наркомана. Він що, не надасть йому допомогу? Те ж і зі мною: я приймав присягу адвоката. А я знав, що моя професія буде на 90% складатися не з консультування про шлюби, розлучення, розподіл майна, а кримінально-правова. Що я буду захищати осіб, які вчинили злочин.

■ **Ви працюєте, як швидка кримінально-правова допомога?**

– Так, абсолютно правильно. І моя ціль не те, щоб всякими неправдами виправдати його і звільнити від покарання, а щоб суд над ним і слідство велися законними методами. А в нас сьогодні міліція б'є, прокуратура вибиває покази,

Цікавий факт

Мене примушували заарештувати молодого хлопця, начебто причетного до загибелі Леоніда Бикова, який, я вважав, ні в чому не був винен

от, скажімо, нині 50% справ по наркотиках фальсифікуються, незаконно саджають людей.

Тому моє завдання – забезпечити, аби слідство і суд були законними, щоб дії правильно кваліфікували, не фальсифікували і не погрожували... щоб судили законно.

■ **Тобто ви, по суті, здійснюєте такий собі нагляд за законністю. Але до нашого питання: коли ви дедалі більше дізнаєтеся про те, що скоїла людина, у вас відразу не виникає?**

– Справа ось у чому. Людина вчинила злочин. Суд її назве злочинцем без мене. Незалежно. Але, вибачте, міліцейська, прокурорська, судова, вся державна машина навалилася на неї і крім адвоката його захищати нікому. А якщо не буде адвоката, в нас будуть, як колись, оці сталінські «трійки», тортури, які ЦКВКПБ застосовувало.

■ **Поговорімо про справу Ткача?**

– Так, цей мелітопольський маніяк, як йому інкримінують, убив близько 100 людей. Але скільки людей засуджено за ці злочини, які він здійснив? Кажуть, близько 16. А скільки було розстріляно людей по справі Чикотила, до того як його знайшли? По справі Михасевича білоруського, який вбив 32 жінки, теж були розстріляні, засуджені.

Тобто поки суд не скаже і вирок не вступить у законну силу, я не можу повірити в те, в чому людина звинувачують. Я не вірю. Знаєте, як Станіславський каже: «не вірю», він прийшов, написав явку з повинною, а я кажу йому: «я не вірю, що

«Моє завдання – забезпечити, аби підзахисного судили законно»

Віктор ЧЕВГУЗ
про захист убивць,
вдячність та оригінальні історії по суті

цети. Переконай мене». Тобто я зобов'язаний це для себе встановити.

■ **Тобто ви насамперед вияснюєте істинду для себе, а потім допомагаєте встановити її суду?**

— Абсолютно правильно. А то буває так, що я приходжу, а там побитий обвинувачений. Я бачив людей, які мали до 60 тілесних ушкоджень, спричинених міліцією. Він піднімає сорочку – і весь чорний, каже, що написав явку з повинною. Я питаю: «Тебе били?». Він каже: «Били». «Сідай, пиши: від явки відмовляюся, прокурору провести перевірку», а прокуратура мені цей папір кидає ось так і каже, що органи завжди праві. Я кажу, що це Берія так казав, а ви повторюєте, й ви – діти свого Вишинського. Ви зайдіть до будь-якого слідчого Генеральної прокуратури, й ви знаєте, який напис у них висить у кабінеті: «Якщо ви ще не в тюрмі, то це не ваша заслуга, це наше недопрацювання». А я приходжу і кажу: «Я працював слідчим. Я слідчий і працюю для людей. Якщо я не зможу довести, що він не винний, тоді я доводжу вину». А ви подивіться, у цього слідчого написано: «Якщо ви на свободі, це наша...».

■ **Але припустимо, що людину вбивцю – а ви ж знаєте, що відбулося – таки не засуджено. Що тоді?**

— Я кажу: не мій обов'язок доводити вину підзахисного.

■ **У вас немає внутрішнього конфлікту, етичної дилеми?**

— Немає. Відкрийте статтю 43 КПК: це не обов'язок адвоката допомагати слідству доводити вину. Слідчому, прокурору, судді держава платить зарплату і вчить це доводити. А мій обов'язок протилежний – виправдовувати.

ПРО ВДЯЧНІСТЬ І СУТНІСТЬ ЛЮДИНИ

■ **Яка була найвища міра вдячності, яку ви відчули від своїх клієнтів?**

— Я вам скажу, що 99% не гадають адвоката після завершення роботи.

■ **Робота адвоката – невдячна?**

— Абсолютно. Знаєте, я більше від засуджених отримував вдячності як слідчий, аніж як адвокат – від клієнтів. Так, одного разу я розслідував вбивство, два пацани скоїли вбивство малолітки, їм дали по 10 років. Один вдовком на мене дивився, плював. А другий сидів 10 років і 10 років мені писав листи з тюрми. Я вже в Академії МВС викладав, а він мені писав листи і казав: «От знаєте, Вікторе Степановичу, якби я такого, як ви, зустрів хоча б за 3 місяці до вбивства, я б ніколи його не скоїв. Ви мене вперше поставили перед дзеркалом і примусили подивитися на себе...». Він вийшов із тюрми, поїхав до мами, а на другий день прийшов до мене в

Академію засвідчити свою вдячність.

Люди, яких я притягував 20 років тому до кримінальної відповідальності як слідчий, дзвонять і кажуть: «а ми вас по телебаченню бачили, ви там справу Лазаренка чи маніяків дніпропетровських ведете...». Пригадують мене ще зі слідчих років.

■ **Тут питання виникає, чому ви взагалі захищаєте убивць?**

— Це моя професія, я гроші заробляю.

■ **А викладання?**

— Ви розумієте, я викладаю в університеті. Не можна ж порівняти мою університетську зарплату і те, що я заробляю тут. З університетських грошей мені навіть на гас не вистачає. Та й повинен же я чимось займатись, я ж не можу зараз іти, як Юлій Цезар, і капуста...

■ **У вашій бібліотеці більше 4,5 тисяч книг, а самі ви є автором книги?**

— Я закінчу «Посібник для слідчого» – настільну книгу слідчого, тритомник. А в електронному вигляді буде томів 6 чи 7. Тактика, методика, а потім роблю, домовляюся зараз із «Кримцентром», щоб вони мені дозволили розробити й

Цікавий факт

От зараз ми захищаємо справу одного клієнта, якому підсунули наркотики, побили, вибили нирку, а зараз самі опери ходять сюди, щоб відкупитися

опублікувати збірник із судової експертизи... Це буде настільна книга слідчого чи посібник для слідчих.

■ **Яким є ваше професійне кредо?**

— Не нашкодь. Якщо підзахисний скоїв злочин, його покарає суд, слідчий не має права карати. Я повинен не нашкодити йому, а може, це не він, може, суд його виправдає. Для адвокатів пам'ятним є відомий вислів А. Коні такого змісту: «Я на каторгу відправив тисячі людей і з них половині, натомість, я міг би присудити позбавлення волі, але це горе-адвокати, які своїм невмінням, дурними питаннями, клопотаннями настроїли присяжних і мене проти себе, відправили їх на каторгу». Й сьогодні ця думка актуальна: як для лікаря, так і для адвоката.

■ **Як ви дізнаєтеся про сутність людини, підзахисного?**

— За характерними фразами. Я якось вів передачу на радіо, говорив, як правильно вибрати адвоката, щоб не обманули. Казав, що 8 адвокатів із 10 – це пусте місце, ви і гроші втратите, і справу він вам «угробить». Так ось, почувши це, подзвонив мені батько Супрунюка із Дніпропетровська (йдеться про

так звану «справу дніпропетровських маніяків»). Приїхавши на консультацію, він тут сів (В. Ч. покаже на крісло – авт.) і каже: «Буду у вас ночувати, або поїхали у Дніпропетровськ». Я поїхав і захищав одного з убивць. Мерзотна особистість, і я скажу вам лише одну фразу, яка його характеризує.

■ **Розкажіть.**

— Так ось, я приїхав до Дніпропетровська, прийшов до нього у тюрму. Батько каже: «б'ють пацана, а йому 19 років». Я приходжу і кажу: «не вірю, що 21 вбивство – це ваша робота і що вас били». Той відповідає, що в перший день парубок по ший дали. І що? Я все написав, що я зробив, але крім цього 21 вбивства, я каже, ще й 22 розбійні напади здійснив. Я, каже, не знаю, я їм розповідати почав, а вони кажуть – «пішов ти зі своїми розбоями», а міліція їх покривала, не реєструвала. Я кажу: «може тебе все ж побилити?», він каже: «ні». Коли він почав розповідати детально про кожне вбивство, тоді я йому повірив. В основному все, що він говорив, підтвердилося.

Почався суд, перед судом починається перший епізод. А я батьку сказав, що буду на основних слідчих діях у суді, тобто я приїду, подивлюся, а там місцевого адвоката знайдемо... І ось перший епізод: не вбивство, а замах на вбивство бабусі, вона залишилася жива. І ось їй показали відео, на яке вони знімали як вбивали, і там була знята якраз ця бабуся, їй показали відео і вона каже: «я впізнаю і впізнала підзахисного».

■ **І що він?**

— Я йому кажу: «от зараз почнеться допит бабусі, я назвав її прізвище, вона жива залишилася, вона признала тебе». А він: «Вікторе Степановичу, я буду все заперечувати». А я йому кажу: «а що ти скажеш проти того, що на відео». А він: «я скажу, що то компіляція. І фотографії, що компіляція». Тобто переконати його вже не можна

Цікавий факт

Мені шкода людей, навіть тих, які скоїли злочини. Тим паче, що от там, у СІЗО – 30% людей сидить ні за що

було. Я кажу: «тільки ти дивися, ось бабуся прийде, вона тебе впізнала», а він у відповідь: «для чого я її, дурень, у живих залишив?». Почувши цю фразу, я подумав: «яка ти все таки мерзота!» І після цього я кажу: «Ви знаєте, я погано себе почуваю, я піду». І поїхав у Київ, нехай цим займається інший адвокат.

■ **Слова і вчинки говорять і видають...**

— До речі, про Пукача розповідав якось його один водій. Під-

ДОКЛАДНІШЕ ПРО ГОСТЯ НОМЕРА

П.І.Б.	Чевгуз Віктор Степанович
Вік (д. н.)	60 років (16 квітня 1948 року)
Стаж у галузі права	Більше 33 років
ЮФ	«ДЕ ЮРЕ СЕРВІС»
Кількість юристів	10-12
Посади, статус	Директор (засновник), адвокат
Інші посади	Доцент Університету економіки і права «КРОК»
Попередні посади, досвід	Викладач слідчого факультету Національного університету внутрішніх справ України (раніше – Київська вища школа міліції) (1987-1994)
Сфера практики	Адвокатська діяльність у різних сферах, але переважно кримінального судочинства
Освіта, кваліфікація	Адвокат (з 1994), кандидат юридичних наук із методики розслідування злочинів, здійснених особами з відхиленням психіки; захищена на базі Інституту імені Сербського, м. Москва) Вища слідча школа МВС СРСР (м. Волгоград, слідчий факультет) (1971-1975), Вища школа міліції (Київ), факультет №1 керівних працівників МВС. КНУ ім. Т. Шевченка (09.1968 – 07.1973), к. н. ю., Заслужений юрист України
Знання мов	Українська, російська
Авторитет (учитель) у праві	Рафаїл Самуїлович Белкін (Москва), науковий керівник. Михайло Васильович Салтєвський (Київ, Харків)
Проф. мрія	Завершити роботу над посібниками з методики розслідування злочинів для слідчих, а також посібник із проведення судових експертиз
Проф. кредо	Не нашкодь і праць для людей

УПОДОБАННЯ Й ОСОБИСТІ СМАКИ

Колір	Бежевий теплий тон
Авто	«VW», «Mercedes» (зараз у мене за ліком 14 машина; люблю малогабаритні й швидкісні авто)
Кухня, ресторан	Українська кухня. Залюбки запрошую гостей у «Фортецю» в Києві на Виноградарі, де живу
Парфум	Французька туалетна вода, м'який ненав'язливий аромат
Годинник	Швейцарський
«Джентльменський набір»	Ноутбук, з яким повсюдно (в мене їх три), та диктофон. Якщо їду у від'їждження – фотоапарат (їх у мене два)
Відпочинок	Південний берег Криму
Хобі	Художнє фотографування; Читаю детективи (аби знати чим відрізняється Крісті від Мариніної, з якою навчався в академії)

нявся генерал до міністра Кравченка й доволі швидко повертається, потирає руки, каже водієві: «Дай закурити». Той каже: «Виж не курите». Закурив, затягнувся і каже: «Папа (це він так міністра називав) дав доручення і сказав, що якщо я його виконаю, то отримаю генерала. Я лайно своє буду їсти, але генерала отримаю». Ось його характеристика однією фразою.

■ **Що вас найбільше вражає у кримінальному судочинстві?**

— За державу образливо. Мені шкода людей, навіть тих, які скоїли злочини. Тим паче, що от там, у СІЗО – 30% людей сидить ні за що. Мені шкода людей, яких саджає наша міліція заради показників; якщо потрібні показники по наркотиках, то підсовують наркотики. Мені жаль людей, яких провокує міліція, заради показників. І от заради показника сидять люди ні за що, от зараз ми захищаємо справу одного клієнта, якому підсунули наркотики, побили, вибили нирку,

а зараз самі опери ходять сюди, щоб відкупитися.

Шкода людей, адже кримінальне судочинство здійснюється із обвинувальним уклоном. У нас залишилося сталінсько-берієвське кримінальне судочинство. Жаль, якщо людина потрапила в жорнова: поліцейські, міліцейські, прокурорські, судові, й з них дуже важко вирватися. І девізи Вишинського і Берії, що органи завжди мають рацію, зберігаються донині.

І добре, коли попадається адвокат, який не боїться. Ото часом приходжу і кажу, припустимо, судді: «Івановичу, не бери гріх на душу, підзахисний – не винен».

От шкода, що судової реформи нема, що слідство у нас відоме – в міліції, в прокуратурі, а воно не повинно бути ні там, ні там. А бути незалежним, над яким повинен бути нагляд прокурорський, а над прокуратурою і міліцією буде суд. Але обов'язково у справах по тяжких злочинах повинні бути й присяжні засідателі...